

El marxisme català i l'Stalinisme. La USC i el BOC: Convergències i divergències (1930-1936)

Albert Royo Campo

Universitat de Lleida

Tot i la principal referència i anàlisi de la Unió Socialista de Catalunya (USC) i del Bloc Obrer i Camperol (BOC) és menester remarcar que aquest treball no vol tractar ni aprofundir sobre les característiques programàtiques, estructurals, logístiques ni orgàniques d'ambdós partits. L'objectiu principal esdevé posar en coneixement, evidència i interrelació, sempre que sigui possible, la repercussió que sobre aquestes dues forces polítiques del món marxista català de la dècada de 1930 tingué l'Stalinisme en uns anys de convulsió social, política, ideològica i econòmica a nivell mundial. Per tant, només es farà referència a aquelles qüestions quan entrin en connivència directa amb l'afectació de l'Stalinisme i la ideologia i el corpus soviètic en el sí dels partits. Això comportarà, també, analitzar i valorar en quina mesura l'afectació, irrupció i repercussió de l'Stalinisme provocà canvis en les característiques i la idiosincràsia dels partits no només en la seva discursiva sinó també en la seva estructuració i acció interna i externa.

1. El socialisme com a justícia social: la USC

La USC, formada el 1923, esperonava la formació d'un Front Únic de socialistes, comunistes i anarquistes per tal d'aconseguir la unitat del proletariat i dirigir la lluita contra la Dictadura. Tanmateix, aquest Front Únic s'havia de conformar des del socialisme ja que "[...] L'organització comunista no pot ésser l'instrument adequat, per trobar-se sotmesa a la rígida disciplina d'un partit tancat"¹. Les discrepàncies amb el comunisme soviètic i la Internacional Comunista (IC), doncs, eren clares. Tal vegada, i per diverses raons, la USC anà perdent protagonisme i influència en el món clandestí de la Dictadura fins que acabà dissolent-se a principis de 1926. Tot i la desconexió política, la vida social i intel·lectual del partit seguien en moviment afavorint la seva reaparició, de manera lenta i progressiva, en l'escena política catalana a partir de 1930 (si bé no seria fins a la campanya electoral per al 12 d'abril del 1931, i amb el naixement de la Segona República, que el partit ressorgia definitivament).

El (re)naixement de la USC, entre d'altres factors, es propicià per les discrepàncies ideològiques i estratègiques amb el *Partido Socialista Obrero Español* (PSOE) i, en conseqüència, amb la seva Federació Catalana (FCPSOE). Un altre motiu era la qüestió nacional. En aquest sentit, el PSOE va apostar sempre pel centralisme polític i només contemplava lleugeres concessions autonòmiques restringides per la reestructuració territorial republicana. Contemplava un socialisme rigid, esquemàtic i

¹ Josep Lluís Martín Ramos, "La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)", a *Recerques*, número 4 (1974), pàg. 163.

obrerista, amb la influència de Guesde, mentre que la USC s'emmirallava en Jaurès i en el seu socialisme humanista, liberal i marxista heterodox; en la defensa de les nacionalitats sotmeses davant l'actitud anticatalanista i centralista del PSOE². El partit català copsava el socialisme com la pròpia evolució del liberalisme, basada en el reformisme social, entenent-lo com l'eina per assolir la justícia social.

Aquesta concepció reformista i liberal del socialisme allunyava la USC del comunisme. Si bé admiraven Lenin i els seus companys, rebutjaven els seus valors i mètodes. Defensaven la llibertat individual i la democràcia i, per tant, no admetien la Dictadura del Proletariat ni cap règim de força i coacció. Igualment, el socialisme i la llibertat dels pobles eren dos conceptes que, per la USC, anaven intrínsecament lligats. No es podia ser completament socialista sense afirmar la llibertat dels pobles i a l'inrevés. Tanmateix, la posició de la USC va anar evolucionant cap al socialisme internacionalista, recolzant una independència de Catalunya en el sentit internacionalista per a la futura unió lliure dels pobles d'Espanya³. Així, nació i socialisme havien d'ésser una mateixa realitat: El futur de la nació i la seva llibertat dependria primer del futur i llibertat dels obrers.

En efecte, juntament amb el BOC, esdevingué el partit obrerista més important de Catalunya tot i que la seva presència en la política institucional es veié difuminada per la col·laboració amb Esquerra Republicana de Catalunya (ERC). No obstant, la USC visqué un abans i un després arran dels Fets d'Octubre de 1934: A partir d'aleshores experimentà una radicalització cap a l'esquerra que anà acompanyada de la defenestració dels sectors més moderats i de la consolidació del lideratge indiscutible de Joan Comorera⁴.

Sens dubte, Comorera esdevingué l'home fort de la USC, sobretot a partir de 1933, i una de les principals claus de volta per explicar el canvi de rumb del partit i la consegüent formació del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). Cal tenir en compte que, a partir de l'abril de 1932 –moment en què es celebrà el I Congrés de la USC i s'oficialitzà la (re)constitució del partit–, seria la figura rellevant en l'àrea política i mica en mica anà superant Manuel Serra i Miret i Rafael Campalans com a home de partit. Així, la trajectòria i actuació de Comorera esdevindria la trajectòria i actuació de la USC. Sense convertir-se en un partit personalista, la mort de Campalans el 1933 i l'arraconament de Serra i Miret titllat de moderat feren de Comorera l'únic home de prestigi i amb capacitat de lideratge per a esdevenir figura capdavantera de la Unió.

En aquells moments, per a Comorera, abans que la Revolució Social calia l'aliança de republicans i socialistes per aniquilar la reacció. Els moviments en pro de la Dictadura del Proletariat, segons creia, equivalien a fer-li el joc al feixisme i la contrarevolució. S'oposava també al Front Únic ja que dividia les forces republicanes i

² Ricard Alcaráz, *La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)*, Barcelona, La Magrana, 1987, pàg. 23.

³ Ibidem, pàgs. 44-45.

⁴ Ricard Alcaráz, "La Unió Socialista de Catalunya durant la II República", a Ricard Alcaráz, Albert Balcells, Mercè Barceló i Josep Lluís Martin Ramos, *75 Aniversari. Unió Socialista de Catalunya*, Barcelona, Mediterrània i Fundació Rafael Campalans, 1999, pàg. 60.

creava inestabilitat, afirmava⁵. El 1932, doncs, la USC discrepava teòricament i activa amb el BOC, liderat per Joaquín Maurin. Però, què era el BOC?

2. El leninisme antiestalinista: el BOC

El BOC comptà amb uns precedents potser més assentats que la USC. Va sorgir d'una sèrie de discrepàncies, cada cop més insalvables, entre la direcció del *Partido Comunista de España* (PCE) i la Federació Comunista Catalano-Balear (FCCB) de la qual Maurin n'era el cap. Com a àrbitre –i, segons el moment, com a còmplice– hi seria la IC a la qual el PCE havia de cenyir les seves pautes, estratègies i accions.

En el X Ple de la IC de 1929 s'aprovà la tàctica de classe contra classe que atacava la socialdemocràcia. Maurin, que divergia d'aquesta tàctica, defensava una assemblea republicana sobre la base de comitès obrers i camperols. En aquest aspecte, denunciava que no es tenia present el context espanyol a l'hora de fixar la línia política del PCE. Aquest, a consell de la IC per copiar el sistema soviètic, percebia que es podia instaurar a Espanya una dictadura democràtica obrera i camperola, entenent per soviets les juntes obreres i camperoles, i crear la República Federativa Ibèrica a tocar de la Dictadura del Proletariat⁶. En aquest aspecte, cal posar en solfa quina era la línia d'actuació de la IC en aquell context per tal d'entendre les divergències entre el PCE i la FCCB en referència a l'estratègia a seguir pel comunisme espanyol.

El rebuig a l'ortodòxia formulista. De la FCCB al BOC

A la segona meitat dels anys 20, a la IC s'afermà la concepció de la socialdemocràcia com a ala del feixisme i principal enemiga del proletariat, més que el propi feixisme. Els partits comunistes europeus arribaren a infravalorar fortament el feixisme afirmant que era la darrera etapa del capitalisme i que suposava la derrota automàtica de la burgesia ja que la seva arribada al poder provocaria la Revolució Proletària. La negativa a pactar amb la socialdemocràcia aïllà els partits comunistes de la resta de forces polítiques i del proletariat. Aquest sectarisme anà lligat a l'ascens de Iòsif Stalin en el sí del poder a la URSS, el qual predominà a la IC a partir del X Ple⁷.

Així, la democràcia interna començà a tòrcer-se en l'organisme internacional i també, conseqüentment, en les seccions nacionals. Això perjudicà Maurin que veié com José Bullejos –Secretari General del PCE– rebia tot el suport i ell era relegat al grup dels opositors. La caiguda de Primo de Rivera, segons la IC, havia de provocar el ressorgiment del PCE encapçalant un procés revolucionari, per la qual cosa s'aprovà la constitució d'un Comitè de Reconstrucció de la CNT sempre dominat pels comunistes. No obstant, Maurin i la FCCB s'oposaren al Comitè i a provocar l'escissió dins la CNT i tampoc avalaven la tàctica d'intransigència enfront l'esquerra burgesa. Altrament, l'autoritarisme de Bullejos i els contactes de Maurin amb l'oposicionisme internacional agreujaren la situació entre el PCE i la FCCB (i en conseqüència amb la IC). Tot i que

⁵ Miquel Caminal, *Joan Comorera. Catalanisme i Socialisme (1913-1936)*, Volum I, Barcelona, Empúries, 1984, pàgs. 84-88.

⁶ Antonio Elorza i Marta Bizcarrondo, *Queridos Camaradas. La Internacional Comunista y España, 1919-1939*, Barcelona, Planeta, 1999, pàgs. 62-66.

⁷ Josep Lluís Martín Ramos, *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya (1930-1936)*, Barcelona, Curial, 1977, pàgs. 18-19.

la ruptura amb el PCE ja seria irremediable, la IC considerava Maurin un líder valuós mentre que aquest encara tenia l'esperança d'aconseguir canviar el rumb de l'organització internacional; per això la ruptura no fou tant immediata⁸.

Finalment, però, el març de 1931 la FCCB celebrà el Congrés per ratificar la seva sortida de la IC i s'aprovà la constitució del BOC. Mentre la IC mantenia que el PCE havia de caminar cap a la constitució de soviets i la presa del poder del proletariat, Maurin no creia arribat aquest moment i denunciava que "L'ortodòxia formulista sempre ha fracassat revolucionàriament. Per això fracassà la Internacional Comunista a Alemanya, a Xina, a Bulgària. El voler introduir en aquests països la fórmula russa ha estat el motiu del fracàs"⁹. Calia, segons ell, una revolució típicament espanyola, sense imposicions ni tàctiques estrangeres que entorpiessin l'originalitat del proletariat autòcton, ja que era el millor coneixedor de la pròpia situació i de la del país sencer.

En aquest sentit també combatia la burocratització de la IC afirmant que "El afán de ahogar la personalidad de los partidos y la mecanización absurda que se imponía a todos ellos había llegado al límite máximo"¹⁰. Maurin i els seus titllaren la tàctica d'aventurisme i colonialisme revolucionaris i defensaren vehementment que calia eliminar el principi de submissió a Moscou¹¹.

Per la seva banda, Andreu Nin, que en el període 1930-1932 mostrava certes discrepàncies amb Maurin, contradeia aquest afirmant que el problema central era que la IC ja no contemplava la Revolució¹². El què va portar al distanciament, proclamada la República, entre Nin i Maurin van ser les relacions que el segon seguia mantenint amb la IC i la capitalització de Nin de l'Oposició Comunista¹³. Les crítiques més ferotges i desacomplexades de la *Oposición Comunista de España* (OCE) de Nin cap al BOC arribaren el 1931-1932: Criticà Maurin per voler apartar-se tant de l'Stalinisme com de l'Oposició d'Esquerres apropant-se a la petita burgesia i l'acusava de seguir la línia stalinista del socialisme en un sol país. A partir de 1933, però, amb la formació de la *Federación Comunista Ibérica* (FCI) i després l'Aliança Obrera (AO) s'anà constatant un progressiu atansament entre ambdós.

Per la seva banda, el BOC carregava el trotskisme com a tendència política; sostenia la concepció del trotskisme com a tendència comunista organitzada que comportava un profund menyspreament i nul·la comprensió política del moviment. A partir de 1934 la ICE es desmarcà totalment del trotskisme i el BOC s'oposà aferrissadament a la IC, afavorint la unificació¹⁴.

⁸ Ibídem, pàgs. 42-50.

⁹ Ibídem, pàg. 57.

¹⁰ Ferran Aisa, *El laberint roig. Víctor Colomer i Joaquim Maurín, mestres i revolucionaris*, Lleida, Pagès editors, 2005, pàg. 92.

¹¹ Ferran Aisa, *El laberint roig...*, pàg. 97; Andrew C. Durgan, *B.O.C., 1930-1936...*, pàgs. 51-52; Francesc Bonamusa, *El Bloc Obrer i Camperol (1930-1932)*, Barcelona, Curial, 1974, 202-203, 213-215.

¹² Francesc Bonamusa, *Andreu Nin y el movimiento comunista en España (1930-1937)*, Barcelona, Anagrama, 1977, pàgs. 104-105.

¹³ Pelai Pagès, *El movimiento trotskista en España (1930-1935)*, Barcelona, Península, 1977, pàgs. 238-239.

¹⁴ Ibídem, pàgs. 248-250.

3. El triomf del socialisme soviètic sobre l'internacional

El II Congrés del BOC, celebrat el 1932, acordà la constitució de la FCI, que havia de ser la projecció estatal del propi partit. Així, es forjava una organització catalana amb aspiracions a dirigir la política espanyola i competir –si és que no es podia assolir la unificació– amb el PCE i el PSOE. La concepció del partit i l'abast territorial de la seva influència i acció provocà confrontació entre la USC i el BOC, ja que la primera pretenia constituir el socialisme en el sí de Catalunya.

El BOC apostava pel Front Únic del Proletariat sense subordinar-se a la IC, criticant-la per no comprendre el caràcter de la Revolució espanyola i titllant el PCE d'autocràtic i sense democràcia interna. Aquest Front Únic es plasmaria en la constitució de l'AO contra el feixisme formada a finals del 1933 pel BOC, PSOE, USC, Unió de Rabassaires (UdR), Federació Sindicalista Llibertària, Sindicats d'Oposició i *Unión General de Trabajadores* (UGT)¹⁵. Després de la creació del BOC, el PCE, amb el vistiplau de la IC, va iniciar la reorganització de la seva filial a Catalunya: El Partit Comunista de Catalunya (PCdeC) naixia en el IV Congrés del PCE, el març del 1932. Aquest era marginal a Catalunya degut a l'actitud negativa davant la qüestió catalana i a la presència del BOC. L'ombra de la USC, gran força socialista catalana, deixava molt poc marge als comunistes.

No obstant, a partir del 1931 les relacions entre Bullejos i la IC prengueren el seu deteriorament final: L'objectiu de la Revolució Socialista demostrava que no s'havia comprès la relació entre la Revolució democràticoburguesa i la proletària. La infravaloració de la primera, segons Dmitri Manuilski, comportava la paralització del PCE davant les qüestions agrària i nacional, fonamentals en la lluita política i de classes d'Espanya. A partir del segon semestre de 1932 Bullejos i la direcció engegaren crítiques contra la doctrina del socialfeixisme i, arran de la “Sanjurjada” –cop militar fallit encapçalat pel General José Sanjurjo el 10 d'agost de 1932–, es decidiren a defensar revolucionàriament la República formant una coalició de forces democràtiques. Acte seguit, la IC apartà la direcció del PCE dels seus càrrecs acusant-la de contestatària i opositora. El seu lloc l'ocuparen fidels a la línia de la IC com José Diaz, Jesús Hernández o Paco Mije¹⁶.

Segons Nin, però, el què la IC qualificà d'errors no eren més que les consignes donades per la mateixa al PCE mesos abans, i per això afirmava que “es ya tradicional en la I.C. hacer recaer sobre la dirección de los partidos la responsabilidad por los propios errores, cuando las desastrosas consecuencias de la aplicación de la famosa “línea general” son tan evidentes que no se puede seguir cerrando los ojos ante las mismas”¹⁷. Apuntava una política errònia ja en el període 1923-1927 degut a l'oportunisme de la teoria del socialisme en un sol país, la qual considerava inseparable de la Revolució Mundial. Criticava la tàctica del socialfeixisme i proposava, en la III Conferència de la OCE –març de 1932, on s'aprovà el nom d'*Izquierda Comunista de España* (ICE)–, l'estratègia del Front Únic per superar el feixisme i la democràcia

¹⁵ Josep Lluís Martin Ramos, *Els orígens del Partit...*, pàgs. 71-72.

¹⁶ *Ibidem*, pàgs. 80-81.

¹⁷ Francesc Bonamusa, *Andreu Nin y el...*, pàg. 135.

burgesa¹⁸. Durant el 1933, la ICE seguia criticant l'actuació de la IC i del PCE, el qual mancava d'independència orgànica i d'insuficiència programàtica degut a la subordinació vers aquella. Nin afirmava l'estiu de 1932 que

“El mayor peligro que el stalinismo representa para el comunismo radica, precisamente, en su aversión a la crítica, en su tendencia a sustituir el análisis y la crítica, que constituyen el alma del marxismo, por un dogmatismo cerrado, de fórmulas hechas que seca las fuentes de la investigación y convierte a los militantes en una especie de cófrades de una orden mística, en autómatas sin raciocinio ni iniciativa, en simples ejecutores de las órdenes de un cónclave, único poseedor de la verdad, que piensa por ellos. En este sentido el stalinismo puede ser considerado como una tendencia antimarxista [...] Un partido en el cual no se discute, en que sus miembros se limiten a aplicar una política en cuya elaboración no han intervenido, no es un partido revolucionario, y en todos los momentos decisivos fallará inevitablemente”¹⁹.

Maurin, per la seva part, digué 35 anys després que el BOC havia estat “ideològicamente influenciado por Marx y Engels, por Lenin i Bujarin, muy poco por Trotsky i nada en absoluto por Stalin”²⁰. En aquest sentit, defensava que els problemes de cada secció s'havien de resoldre en el marc nacional i sense la ingerència de la IC, i era contrari a la tesi del socialisme en un sol país per creure-la en contradicció amb la Revolució Mundial. No obstant, no va ser fins a principis de 1932 que Maurin criticà obertament la IC afirmant que la seva degeneració començà arran de la mort de Lenin i que Stalin havia creat una màquina d'obediència cega basada en la repressió contra els opositors comunistes dins la URSS. Els culpables que el moviment obrer encara es mantingués en la seva majoria fora del comunisme eren, únicament, el Partit Comunista de tota la Unió (bolxevic) –VKP(b), són les sigles en rus– i la IC. L'Stalinisme, segons Maurin, havia degenerat el comunisme internacional subordinant-lo al soviètic. El BOC, tot i criticar el trotskisme, admirava Trotski i el considerava l'home de la Revolució. A principis de 1933, les premisses principals del partit es relacionaven amb els quatre primers congressos de la IC: Els d'influència de Lenin i Trotski; postulats que s'accentuarien *a posteriori*²¹.

4. El confort de la indefinició. Entre el col·laboracionisme i el rupturisme

Situats a principis de 1933, un dels punts clau per entendre el canvi de rumb i d'acció de la USC respecte del socialisme espanyol fou l'episodi viscut a l'entorn de la fusió entre la USC i la FCPSOE.

En un principi, la fusió era ben vista per la majoria dels militants de les dues organitzacions: A la Federació li serviria per tenir major participació política i electoral a Catalunya, evitar una acció marginal a la qual ja s'apropava i aixoplugar-se en el sí d'un partit que ostentava càrrecs en el Govern de la Generalitat. A la USC, li serviria per engrossir les seves files, la qual cosa facilitaria un reforç en l'equilibri de forces amb ERC, li permetria acabar amb el seu competidor en el món socialista català i afavorir les relacions amb el PSOE. Aquest, *a priori*, semblava molt més proper a entendre la

¹⁸ Pelai Pagès, *El movimiento trotskista...*, pàgs. 219-221.

¹⁹ *Ibidem*, pàg. 229.

²⁰ Andrew C. Durgan, *B.O.C. 1930-1936...*, pàg. 97.

²¹ *Ibidem*, pàgs. 97-102.

qüestió catalana que no pas el PCE. A part, el fet que la USC estigués col·laborant amb l'esquerra petitburgesa era un signe clar per als socialistes espanyols sobre el full de ruta estratègic i tàctic que aquesta seguia.

Sobre aquell escenari, l'abril de 1933 semblava néixer el nou partit després de l'aprovació en els respectius congressos²². Tot i l'aprovació del PSOE, les discrepàncies entre aquest i la USC arribaren per la línia autonòmica plantejada per la “nova” USC. El nou partit, s'atribuïa una total independència política i d'acció a l'interior de Catalunya mentre que, en política estatal, recuperaria el nom de “Federació Catalana del PSOE” i s'atendria a les polítiques d'aquell. Aquesta independència política i d'acció no convenia al PSOE què era partidari del centralisme polític estatal. Si bé durant el 1931 el PSOE era partidari de l'aliança amb els republicans per mantenir i salvaguardar la República, retirant-se del Govern estava apostant pel Front Obrer amb comunistes i anarquistes per frenar l'avanç de la reacció. Per la seva banda, la USC, estava condicionada per la seva aliança amb ERC –tot i la voluntat d'abandonar el col·laboracionisme i apostar per l'aliança amb les forces proletàries i marxistes– i retornà al Govern de la Generalitat degut al resultat de les eleccions del novembre. Catalunya, que s'alçava com a darrer bastió de l'esquerra burgesa i republicana a nivell espanyol, esdevenia el refugi de la Revolució, segons la USC i, per això afirmava que “[...] La iniciativa de tota acció defensiva i revolucionària [...] cal constatar que correspon, encara, a l'Esquerra Republicana de Catalunya”²³. Així doncs, creia primordial no negar la iniciativa a qui la portava i col·laborar amb el Govern d'ERC. Degut a això i a la qüestió catalana, a principis de 1934 les relacions entre la USC i el PSOE es trencaren i la fusió amb la FCPSOE finalment fracassà.

Segons Alcaráz, el col·laboracionisme amb ERC responia a la mateixa essència, dinàmica i tàctica de la USC: El seu reformisme, el seu catalanisme progressista i les prioritats de la situació²⁴. Compartint tal apreciació, qualificaria aquesta etapa com a “confort de la indefinició” ja que el reformisme i catalanisme de la USC, encara moderats, prioritzaren el manteniment de la situació evidenciant, al meu entendre, una incapacitat real de forçar un canvi d'escenari o un canvi propi en la línia d'acció –ja sigui per manca de força parlamentària o per confusió o indefinició programàtica, o per ambdues–. Preferia assegurar i mantenir un escenari que tampoc la perjudicava, ans al contrari i, si bé no acabà de decidir-se de rebutjar el col·laboracionisme amb ERC, els resultats de l'Octubre de 1934 la faran virar definitivament cap a l'aliança i unificació amb les forces marxistes sense acabar d'acceptar mai la necessitat de l'AO. Tot i que Serra i Moret afirmava que la USC apostava per la consolidació de la República democràtica i social i l'autogovern, aleshores ja no en tenia prou amb una República democraticoburgesa i apostava per una democràticossocialista sabent que, si bé l'aliança amb les esquerres burgeses republicanes era necessària, havien de ser les forces proletàries qui guessin les classes populars i transformessin la República.

Reprement la qüestió catalana, Comorera respongué al PSOE afirmant que

²² Josep Lluís Martin Ramos, “La Unió Socialista...”, a *Recerques...*, pàgs. 173-175.

²³ *Ibidem*, pàgs. 179-180.

²⁴ Ricard Alcaráz, “La Unió Socialista...”, a Ricard Alcaráz, Albert Balcells, Mercè Barceló i Josep Lluís Martin Ramos, *75 aniversari...*, pàg. 62.

“És monstruós voler negar el fet català en nom de l'internacionalisme. L'internacionalisme socialista és l'antítesi de l'internacionalisme capitalista. L'internacionalisme socialista és la suma d'unitats germanes. L'internacionalisme capitalista és l'absorció violenta de les unitats menors, més febles. Un socialista, en esguardar el mapa peninsular, somniarà una estructuració fraternal, on totes les individualitats conviuran amb plenitud de drets, amb igualtat de deures, immunitzats contra el cavernari i orfes d'ambicions hegemòniques. [...] dissortadament, al contrari de com hauria de ser, els socialistes espanyols ni entenen ni recolzen, sinó tot el contrari, el fet català”²⁵.

Val a dir que en aquest moment i, particularment sobre aquest punt, Nin compartia el veredict de Comorera i afirmava que combatre l'emancipació dels pobles era fer-li el joc a les classes explotadores i dominants²⁶.

En paral·lel, la formació de l'AO pretenia ser un front obrer que exclouia els partits que no fossin de classe tot i que els hi permetia una adhesió moral. Aquesta declaració anava dirigida a ERC, per la seva identificació amb l'obrerisme i la lluita antifeixista. Per Comorera, els resultats de les eleccions de novembre de 1933 van evidenciar la fi de la Revolució burgesa; el camí es dividia entre Revolució o Contrarevolució. Tanmateix, la victòria de les dretes provocà un canvi de rumb en el partit que, tot i que donà per morta la República democràtica i apostà per la socialista –afirmant la formació d'un front per la revolució obrera, donant per finalitzada la fase burgesa de la revolució i cridant a la formació de juntes revolucionàries–, reprengué la seva aliança amb ERC, separant-la de l'AO i trencant amb el PSOE. Talment, per la USC, només un acord entre les forces obreres i les petitburgeses suposaria la fi de la Revolució democràticoburgesa.

La iniciativa encara no corresponia ni als treballadors ni als socialistes, per això no podia donar l'esquena a un govern republicà d'esquerres. Calia alinear-se amb les esquerres republicanes per fer front a la reacció. Per Maurin, però, la USC havia de renunciar al col·laboracionisme amb els partits burgesos degut al seu fracàs. Per la seva banda, l'objectiu immediat per a Nin ja no era defensar la República democràtica sinó l'assalt a la Revolució Socialista. Segons Comorera, però, l'esquema de Maurin dividia les esquerres en dos: Partits obrers i partits republicans i la USC es veia en un dilema: Abandonar el Govern i sotmetre's a l'AO o a l'inrevés. En aquest sentit, creia que era el moment de sumar en un Front Únic Antifeixista totes les forces d'esquerres, afirmant que la dicotomia feixisme-democràcia era l'eix de la qüestió. Per tant, diferia dels plantejaments de Maurin i Nin els quals situaven al centre del debat la dicotomia feixisme o socialisme²⁷. Després de les municipals del gener, i dels bons resultats trets per la coalició d'esquerres, la USC abandonà l'AO.

Per la seva banda, les relacions i l'apropament entre el BOC i la ICE s'anaren gestant a partir de 1934. Maurin, que parlava de Revolució democràticossocialista a partir d'Octubre de 1934, afirmava que la burgesia seria incapaç de dur-la a terme i, per tant, la classe obrera prendria el poder, encetant paral·lelament una Revolució socialista. Aquest plantejament no diferia en molt amb la Revolució permanent de Nin. A més, a

²⁵ Miquel Caminal, *Joan Comorera. Catalanisme...*, pàg. 118.

²⁶ Francesc Bonamusa, *Andreu Nin y el...*, pàg. 174.

²⁷ Miquel Caminal, *Joan Comorera. Catalanisme...*, pàgs. 159-161.

finals de 1934 Maurin escrivia que el triomf d' Stalin suposava el triomf del socialisme soviètic sobre l' internacional. El líder bloquista cada cop diferia més de l' Stalinisme acostant mútuament la ICE i el BOC²⁸.

5. A l'entorn de l'Aliança Obrera

En els primers mesos de 1934 les postures a la USC es van radicalitzant, primer veient l' actitud del PSOE respecte el socialisme català i, després, copsant la situació internacional a Alemanya i Àustria. S'estenia la idea de la Dictadura del Proletariat i del poder obrer i les crítiques a l'evolucionisme i al reformisme. El socialisme era l'única eina per combatre la burgesia i el feixisme i integrar un front obrer. Tanmateix, el sector moderat del partit criticava aquesta línia i s'oposava a la Dictadura del Proletariat i a les accions violentes en contra del feixisme i la reacció. El maig de 1934 en el III Congrés del partit es confirmà la "revolucionarització" i radicalització de la USC: Arran del conflicte teòric del socialisme internacional i espanyol s'aprovava la Dictadura del Proletariat com a forma d'arribar a la democràcia, consigna confusa a la par que significativa²⁹. Tanmateix, no sense crítiques ni objeccions a la nova línia, Comorera al·legà que la fi del col·laboracionisme amb ERC es supeditava al desenllaç del conflicte entorn a la Llei de Contractes de Conreu.

La diferència entre la USC i l'AO durant tot el 1934 era clara i girava entorn al com i al quan de la creació d'un front comú d'esquerres. Segons Comorera, calia un front d'esquerres –incloent-hi ERC– per tal d'apuntalar la República democràtica enfront les dretes espanyoles. L'AO, no obstant, només donaria suport al Govern de la Generalitat en cas que trenqués les relacions amb Madrid i proclamés la República Catalana i, és més, intentaria encapçalar el moviment per tal de conduir-lo cap a una República socialista espanyola³⁰.

Tot i el rupturisme i radicalisme mostrat en els mesos anteriors, és cert que la USC no pretenia cap acció *a posteriori* que fos diferent de la d'ERC, degut en part a les indecisions internes a abandonar el "confort de la indefinició". Per tant, es podria afirmar que el missatge que volia transmetre no era del tot coincident amb la realitat interna. El fracàs d'Octubre va evidenciar la necessitat imperant d'unitat de l'esquerra catalana en un front unit i organitzat. Després dels Fets, i tenint en compte l'actuació d'ERC durant i després, Comorera va confirmar que el Front d'Esquerres i la Unificació Marxista eren inajornables i, segons ell, l'AO ho obstaculitzava. D'acord amb Caminal, val a dir que Comorera no va passar del col·laboracionisme al rupturisme sinó que la seva funció en el sí del Govern responia a un objectiu final rupturista³¹.

Per la seva banda, Maurin, acèrrim defensor de l'AO, sentenciava que "La Alianza Obrera tiene una triple importancia. Es a la vez: Frente Único, instrumento insurreccional y futuro órgano de Poder. Lo que la Revolución rusa fueron los Soviets,

²⁸ Andrew C. Durgan, "Andreu Nin i la formació del POUM", a Victor Alba, Andrew C. Durgan, Pere Gabriel, Josep Lluís Martín Ramos, Pelai Pagès, Manel Parés, Wilebaldo Solano i Reiner Tosstorff, *Andreu Nin i el socialisme*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1998, pàg. 68.

²⁹ Ricard Alcaráz, *La Unió Socialista...*, pàgs. 189-192.

³⁰ Miquel Caminal, *Joan Comorera. Catalanisme...*, pàgs. 192-193.

³¹ *Ibidem*, pàg. 203.

en nuestra Revolución lo representa la Alianza Obrera. [...]”³², i afirmà que calia plantejar la revolució democràtic-socialista acabant la tasca que la revolució burgesa no havia dut a terme. Nin pensava en la mateixa línia: Calia organitzar el proletariat i els Comitès de fàbrica entorn l’AO, organitzar la majoria popular i impulsar-la a la influència del nou partit revolucionari³³. Sentenciava rotundament que “[...] SENSE PARTIT REVOLUCIONARI, NO POT HAVER-HI REVOLUCIÓ TRIOMFANT. Aquesta és l’única i veritable causa del fracàs de la insurrecció d’octubre. [...]”³⁴.

Per Comorera, el Front d’Esquerrers (Front Popular) no era l’etapa definitiva de la Revolució sinó que formava part del procés que portaria a la Revolució Social, objectiu estratègic innegociable³⁵. La classe obrera havia de preparar-se per ser l’hereva de la burgesia, sinó ho seria el feixisme i, per tant, s’havia d’unificar i organitzar. Per la seva banda, el BOC defensava que el Front Únic havia d’ésser una eina pràctica, seguint la concepció bolxevic, i no només una simple fórmula. La Revolució era la culminació d’un llarg procés que finalitzava amb la insurrecció armada, segons Maurin, i havia d’ésser l’AO qui incentivés i organitzés el moviment de masses cap a la Revolució³⁶. Maurin sentenciava que “[...] nuestra revolución es democrática y socialista a la vez, puesto que el proletariado triunfante tiene que hacer una buena parte de la revolución que correspondía a la burguesía y, simultáneamente, ha de empezar la revolución socialista”³⁷.

6. Quelcom canvia en la Internacional Comunista

A partir de 1935, la tàctica i l’estratègia de la IC –i, en conseqüència, del PCE– s’encaminaren cap al Bloc Popular Antifeixista i l’Aliança Obrera, almenys de manera teòrica, amb molta contundència. El Buró llatí de la IC publicava sobre el Front Unitari:

“La creació de l’Aliança Obrera i Camperola, com a base de la unitat revolucionària de les masses, en les lluites pel poder, és posada avui dia pels comunistes al centre de llur acció política. [...] Cal crear en unió amb tots aquests elements [en referència a les forces antifeixistes que encara no s’han unit] un ampli front popular antifeixista el principal projecte del qual ha d’ésser no solament la lluita per l’alliberament de tots els presos polítics, per la restauració de totes les llibertats democràtiques, per a donar les terres als camperols i per l’emancipació de les nacionalitats oprimides sinó també per la instauració d’un govern revolucionari provisional que recolzant-se en el desenvolupament de les Aliances Obreres i Camperoles trencarà els ronyons de la contrarevolució feixista, posarà a la presó tots els caps feixistes, dissoldrà llurs organitzacions i obrirà el camí al desplegament ulterior de la revolució”³⁸.

No obstant, afegia que la direcció del moviment revolucionari només es resoliria amb la creació del Partit del Proletariat el qual hauria d’acceptar els principis revolucionaris rebutjant la ideologia i política socialdemòcrates i la Internacional

³² Ferran Aisa, *El laberint roig...*, pàg. 192.

³³ *Ibidem*, pàgs. 192-193.

³⁴ Andrew C. Durgan, “Andreu Nin...”, a Victor Alba, Andrew C. Durgan, Pere Gabriel, Josep Lluís Martín Ramos, Pelai Pagès, Manel Parés, Wilebaldo Solano i Reiner Tosstorff, *Andreu Nin...*, pàg. 69.

³⁵ Miquel Caminal, *Joan Comorera. Catalanisme...*, pàg. 216.

³⁶ Andrew C. Durgan, *B.O.C. 1930-1936...*, pàgs. 252-253.

³⁷ *Ibidem*, pàgs. 331-332.

³⁸ Josep Lluís Martín Ramos, *Els orígens del Partit...*, pàgs. 183-184.

Socialista, això és, acceptar la tutela del bolxevisme stalinista³⁹. En aquest punt, Nin es mostrava contrari a la formació d'un Partit Únic del Proletariat ja que, segons ell, això significava

“[...] la convivència monstruosa de tendències inconciliables, la paralització del proletariat, la impossibilitat de la seva emancipació. La creació d'un partit d'aquesta mena representaria un enorme pas enrere. Considero en canvi de necessitat urgent la constitució d'un partit revolucionari mitjançant la fusió de les organitzacions que acceptin uns principis i una tàctica determinats”⁴⁰.

Altrament, degut al context i l'evolució europea dels darrers mesos, en el VII Congrés de la IC el juliol de 1935 s'aprovà el canvi de tàctica on s'anul·lava la de classe contra classe i s'adoptava la del Front Popular. En l'informe de Georgy Dimitrov s'establien els nous criteris: El feixisme com a enemic principal a combatre substituint el què fins aleshores havia estat la socialdemocràcia; la necessitat d'un Front Unitari Antifeixista amb forces no obreres; una acció comuna de les forces obreres, sobretot socialistes i sindicalistes; formular una alternativa de poder i de govern al feixisme per avançar cap al govern de Front Popular, cap a la unitat sindical i cap al Partit Únic de la classe obrera. La unificació, però, seria de domini comunista i a partir de dues premisses: Ruptura entre la socialdemocràcia i la burgesia, i centralisme democràtic. Aquesta nova tàctica, de tall ofensiu, avançaria en la defensa de l'antifeixisme donant com a primers fruits els Fronts Populars d'Espanya i França el febrer i el juny de 1936, respectivament. Això permetria als comunistes situar-se al capdavant del moviment antifeixista i, per tant, dinamitzar el moviment comunista internacional fins a l'avantguarda de l'antifeixisme⁴¹.

La Unificació total no es concreta

La USC es radicalitzà del tot degut al VII Congrés. A mesura que avançava l'any 1935, el sector rupturista i partidari de l'apropament als comunistes, liderat per Comorera, anà guanyant terreny. El juliol s'aprovà la unificació entre la USC i el Partit Català Proletari (PCP)⁴² per tal de conformar el Partit Socialista de Catalunya. Amb el ressò del VII Congrés, es valorà més positivament la unificació entre socialistes i comunistes dins la USC i del nou partit. Finalment, doncs, l'anàlisi crítica de l'actuació del partit consolidà el viratge a l'esquerra i la seva convergència amb altres partits marxistes catalans marginant-ne la secció més moderada⁴³.

Cal tenir present que la situació interna de la USC en aquests mesos fou força controvertida i agitada amb la progressiva diferenciació de dues grans faccions en el seu sí: Una de moderada, capitanejada per Serra i Moret, històric líder moral i intel·lectual, i una de radicalitzada, comandada per Comorera. Tampoc cal obviar el fet que, després

³⁹ Ibídem, pàg. 187.

⁴⁰ Ibídem, pàg. 191.

⁴¹ Ibídem, pàgs. 196-199.

⁴² El PCP esdevingué un partit petit escindit d'Estat Català per no acceptar la seva integració dins ERC. Era proper al leninisme degut al seu marcat nacionalisme el líder del qual era Jaume Compte, mitificat després de morir en el Fets d'Octubre del 1934. Abans dels Fets havia concentrat la seva militància en el sí del CADCI el qual havia arribat a controlar. La seva ferma aposta pel nacionalisme *proleninista* va afavorir-lo per poder iniciar les converses amb la resta de partits marxistes.

⁴³ Ricard Alcaráz, *La Unió Socialista...*, pàg. 205.

de l'Octubre de 1934, dirigents de la Unió —entre ells Comorera— restaven empresonats acusats de ser els instigadors dels Fets. Això va ser aprofitat per la direcció moderada de Rafael Folch i Capdevila per “paralitzar” la unificació amb els comunistes. Tot i així, a partir de les primeries de 1935, i per voluntat del PCP, es van iniciar reunions entre aquest i la USC, el BOC, el PCdeC, la ICE i la FCPSOE. En aquest context, el Comitè Executiu de la USC publicà un manifest els punts del qual foren: 1) Corroboració del fracàs del 14 d'abril i aspiració a la imposició revolucionària de la democràcia; 2) Imprescindible la Unitat Obrera i posar fi als contactes amb la petita burgesia revolucionària; 3) Palesar la crisi del socialisme espanyol i internacional i acabar amb la II Internacional (o Internacional Socialista); 4) El socialisme espanyol es qualificà de socialisme burgès oportunista amb un afany revolucionari antidemocràtic i antiobrer; 5) La República havia d'ésser la forma específica de la Dictadura del Proletariat i es refusà comparar o assimilar la dictadura feixista amb la dictadura proletària. Es pretenia assolir i consolidar la democràcia proletària.

Les solucions i tàctiques que la USC aprovà al respecte foren: Que només el socialisme podia oferir legalitat democràtica; Que s'havia demostrat necessària l'acció i la lluita social contra els enemics a Catalunya i Espanya; Que en aquell moment calia abstenir-se de participar en el Parlament de la República; Que es posava fi al col·laboracionisme amb ERC; Que es defensaven els moviments dels pobles ibèrics; Que el socialisme triomfà sempre des de la Revolució; Que el socialisme era i havia de ser revolucionari; Que era necessària la unificació de partits obrers de base socialista; Que calia unitat i acció internacional per suplir el fracàs existent⁴⁴. No obstant, des del febrer de 1935 quedà clara la impossibilitat de fusió de totes les organitzacions obreres en un sol partit, degut a la concepció del mateix: Mentre que FCPSOE i USC consideraven que havia de ser marxista-revolucionari i articulat pel PSOE, el PCdeC el creia marxista-leninista i sota la direcció de la IC. Per la seva part, el BOC discrepava d'ambdues i buscava un partit revolucionari de la classe obrera espanyola⁴⁵.

De la Unificació a la Bifurcació: El POUM i el PSUC

Les reunions no tingueren èxit i la unificació total s'ensorrà. El PCdeC va rebutjar la unificació ja que no acceptava la participació de la ICE, la qual cosa va fer que la resta de partits es posicionessin en contra dels stalinistes. Finalment, la USC i la FCPSOE també ho van rebutjar perquè només la podien considerar sota els postulats i principis del socialisme, això és, integrant-se al PSOE. BOC, ICE i PCP seguien negociant també sense èxit⁴⁶. Segons el PCdeC, el nou partit havia de ser un partit de masses, marxista-leninista i fidel a la IC. Havia de defensar, com a condició indispensable, la URSS i solidaritzar-se amb l'antifeixisme internacional⁴⁷. Tanmateix, Maurin no concebia ni els principis del marxisme-leninisme, ni de l'Stalinisme, ni de la IC, ni defensar la URSS incondicionalment. Augurava un partit genuïnament català amb

⁴⁴ Ibidem, pàgs. 207-209.

⁴⁵ Miquel Caminal, *Joan Comorera. Catalanisme...*, pàg. 221.

⁴⁶ Josep Lluís Martín Ramos, “La radicalització de la Unió Socialista de Catalunya i la fundació del PSUC”, a Ricard Alcaráz, Albert Balcells, Mercè Barceló i Josep Lluís Martín Ramos, *75 aniversari...* pàgs. 87-88; Andrew C. Durgan, *B.O.C., 1930-1936...*, pàgs. 348-355.

⁴⁷ Miquel Caminal, *Joan Comorera. Catalanisme...*, pàg. 223.

projecció estatal i sense supeditació a res ni ningú. Finalment, el BOC rebutjà el PCdeC, per la seva supeditació al PCE i pel seu rebuig cap a la ICE la qual era titllada de trotskista i traïdora al comunisme, i acabà unificant-se amb el partit de Nin.

Per altra banda, el problema de la fusió socialista raïa en què el PSOE només acceptaria la integració del socialisme català en el sí de la FCPSE. No obstant, la USC també era força reticent a una unificació amb el PSOE degut a les males relacions existents després de la fusió frustrada i què encara perduraven en les posicions tàctiques i estratègiques d'ambdues formacions. La impossibilitat de la unificació total entre les sis forces obreres i, millor, entre el BOC i la USC era prou palesa. El BOC pretenia ser l'alternativa marxista estatal mentre que la USC pretenia articular-se amb el socialisme espanyol. A més, la USC i la FCPSE creien que el primer pas era unificar, per vies separades, el socialisme i el comunisme i, finalment, si era possible, confluïr-ne en una mateixa via. Així naixerien el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) –amb vocació estatal competint pel lideratge del proletariat amb el PCE i el PSOE– i el PSUC –amb voluntat d'articulació amb el PSOE i el PCE per assolir el Partit Únic–.

El POUM, que no es considerava una opció definitiva sinó un primer pas cap a la unificació proletària, tenia com a premisses fonamentals la Revolució democràtic-socialista; la presa del poder per la classe obrera mitjançant la insurrecció; la Dictadura del Proletariat; l'AO local i nacional la qual havia de ser el primer òrgan del Front Únic, després insurreccional i finalment de poder; el problema de les nacionalitats; la URSI (Unió de Repúbliques Socialistes Ibèriques); la nacionalització de la terra; restar al marge de la II i III Internacionals; la defensa de la URSS però amb capacitat de crítica i el centralisme democràtic. A més, criticava la política del Front Popular ja que segons creia suposava acabar amb la diferència de classes i per tant amb la lluita de classes, pedra angular del marxisme, afavorint la burgesia i aniquilant la Revolució socialista⁴⁸.

Contràriament, i en paral·lel a les converses entre la USC i el PSOE, els socialistes catalans celebraren la nova tàctica del Front Popular adoptada per la IC. “Justícia Social” assenyalava:

“Més val tard que mai. Els companys comunistes han comprès, finalment, que el camí més ràpid i viable per anar a la revolució socialista no era pas la destrucció implacable de la socialdemocràcia o dels partits socialistes, adherits a la II Internacional, que ha portat el triomf del feixisme, sinó el de cercar l'apropament entre les dues concepcions tàctiques. [...] Ni era bona la posició reformista, conservadora, dels socialistes, ni tampoc ho era la rigidesa revolucionària dels comunistes”⁴⁹.

En el mateix sentit, acusava el POUM de dividir el moviment marxista català amb la seva fusió unilateral, criticava la seva vocació estatal quan ja existien PSOE i PCE i l'acusava d'ajudar el confusionisme i la divisió. El mateix Comorera, l'atacava: “Són, més aviat, [en referència al BOC i la ICE] fruits d'una egolatria desfermada, les escorrialles que les lluites internacionals del socialisme han anat deixant en cada país.

⁴⁸ Ignacio Iglesias, *Experiencias de la revolución. El POUM, Trotsky y la intervención soviética*, Barcelona, Laertes, 2003, pàgs. 84-86.

⁴⁹ Miquel Caminal, *Joan Comorera. Catalanisme...*, pàgs. 227-228.

Són, en una paraula, la cinquena roda del carro o, si vols, el bastó entre les rodes”⁵⁰. La unitat, si més no teòrica, entre la USC i el PCdeC ja era possible perquè la realitat nacional i internacional havia trencat els litigis que separaven els dos corrents principals del moviment obrer. Pel que fa a la fusió amb la FCPSOE, el problema es mantenia. Comorera acceptava l’adhesió a la IC amb la integració del PCdeC ja que la voluntat era la unió en el Partit Únic del Proletariat. Tanmateix, preferia un pacte i ja no una fusió.

Per la seva banda, El POUM volia consolidar-se a nivell estatal i esdevenir l’única organització on fos possible la unificació del moviment obrer. No obstant, aquesta línia va ser discutida per alguns dels seus membres com Victor Colomer o Àngel Estivill que marxaren a la FCPSOE, o Fuster que s’afegí al PCdeC. L’objectiu del POUM de guanyar-se les bases del PSOE i del PCE no resultà i el seu propòsit d’esdevenir un partit a nivell espanyol tampoc. Així doncs, la seva unificació entrà en un punt mort al poc d’haver-se constituït. A part de la no adhesió a la IC i de l’aspiració estatal, existien altres divergències de pes entre el POUM i la USC: El primer propugnava un partit que partís dels principis d’octubre de 1917, del marxisme-leninisme oblidat per les dues internacionals; el segon, un partit únic que superés les dues internacionals a l’entorn del VII Congrés de la IC i considerava el Front Popular com a transitori en el procés de la Revolució Social. Altrament, el POUM acusava el reformisme del Front Popular i era partidari de l’autonomia política de la classe obrera mitjançant l’AO. Per a Comorera s’estava en la Revolució democràtica; per a Maurin i Nin, en la democràticsocialista⁵¹. Així mateix, Comorera considerava la ruptura revolucionària l’única possibilitat per a un nou ordre econòmic, social i polític i defensava la URSS davant l’amença feixista. Tanmateix, no era conscient que la seva posició de defensa a ultrança del socialisme soviètic, del VII Congrés i de la Revolució Socialista el portaven a defensar el marxisme-leninisme i, en darrera instància, l’Stalinisme. No seria fins al final de la Guerra Civil quan Comorera prendria consciència d’aquests ítems fent que el PSUC s’encaminés cap a la progressiva (i definitiva) bolxevització.

Mentre la USC debatia una possible adhesió a la IC, es produí una nova crisi en el sí del partit: Amb Comorera encara empresonat, l’ala moderada del partit va pretendre crear un nou Comitè Executiu que desplaçés l’existent. Tanmateix, d’això se n’assabentà el propi Comorera que va instar l’ala més esquerrana a constituir un nou Executiu sense representació dels moderats. La USC esdevindria, a tots els efectes, favorable i decidida a la conjunció amb els comunistes i amb el marxisme revolucionari⁵² –abandonant la unificació per separat– i, després d’una important reorganització, intensificà les converses i relacions amb el PCP i el PCdeC (Al parlar dels partits comunistes es feia referència al PCdeC i al PCP, excloent irremeiablement el POUM).

El novembre del 1935, doncs, s’iniciaren els tràmits per a la fusió del PCP i la USC. Els punts en comú principalment responien a la creació de la República Socialista Catalana dins la URSI, a la col·laboració amb PSOE i PCE en la lluita política, al rebuig

⁵⁰ *Ibidem*, pàg. 229.

⁵¹ *Ibidem*, pàgs. 232-233.

⁵² Ricard Alcaráz, *La Unió Socialista...*, pàgs. 211-213.

del nacionalisme polític i a l'establiment de la Dictadura del Proletariat. Així doncs, el nou partit defensaria: Tot el poder per a la classe treballadora; la transformació de la propietat en col·lectiva, social i comú i l'establiment de la democràcia socialista. També es contemplava que, en el cas que l'acció conjunta amb el PSOE i PCE fracassés, es proclamaria la independència de Catalunya en una República Federada econòmicament a la URSS⁵³. Talment, Comorera descrivia l'escenari presentat aleshores de la següent manera:

“La USC i el PCP ja han resolt pràcticament el problema i de la seva fusió en sortirà el Partit Socialista de Catalunya. La fusió amb el PC de Catalunya, la veig possible en temps curt, per mitjana comprensió que hi hagi després de la comunicació de la Tercera Internacional rebuda per la USC; d'ella podrà néixer el Partit Socialista de Catalunya (secció catalana de la IC) [...] Amb el PSOE, la fusió o el pacte –jo preferiria un pacte– serà una realitat quan els companys de Madrid vulguin. Tota fusió és impossible amb els partits divisionistes. El BOC, la IC [es refereix a la ICE] i el Partit Sindicalista –els dos primers ara es titulen PUM (sic)– pretenen escampar-se fora de Catalunya, on els treballadors ja compten amb els poderosos i gloriosos PSOE i PCE d'Espanya”⁵⁴.

La divisió en dos grans grups del marxisme català provocà la polarització del moviment marxista i obrer i la unificació, doncs, s'acabà duent a terme seguint aquesta base. La confrontació entre el futur PSUC i el POUM seria irreparable i es sustentaria sobre aquests ítems espaciotemporals.

7. El PSUC, el POUM i la lluita per la revolució

En aquest sentit, la fusió interrompuda amb la USC catalitzà un debat intern en la FCPSOE. Des de 1934, la Federació havia apostat per la línia *largocaballerista* del PSOE la qual es mostrava molt reticent a la unificació amb els de Comorera. Igualment, no seria fins succeït el Comitè Nacional del PSOE, el desembre de 1935, que es començà a defensar la unió amb els comunistes i també a debatre l'adhesió a la IC. La voluntat de la FCPSOE de mostrar-se a favor de l'autodeterminació de les nacionalitats en el sí de l'Estat i el voler esdevenir una organització autònoma encaminaren la unificació unint les dues tendències que als anys 20 es copsaren antagòniques: La qüestió nacional i la línia obrerista⁵⁵. Tot i que la unificació restava incompleta degut a la desmarcada del BOC i la ICE, representant el marxisme més revolucionari, la unió entre socialistes i comunistes s'entenia des de la IC com la unió dels protagonistes de la unitat proletària. Per altra banda, no s'hagués permès la unió amb trotskistes i d'altres dissidents. Pel POUM, i per Nin concretament, la Revolució espanyola havia d'esdevenir una Dictadura del Proletariat entesa com a dictadura de les classes populars i no una d'una organització per sobre de les altres, com acusava que succeïa a la URSS. La Dictadura del Proletariat esdevenia, al seu parer, la democràcia obrera on hi participaven tots els treballadors i, per tant, calia denunciar l'intent d'una dictadura partidista o personalista⁵⁶.

⁵³ Ricard Alcaráz, *La Unió Socialista...*, pàgs. 237-238.

⁵⁴ Josep Lluís Martin Ramos, “La radicalització...”, a Ricard Alcaráz, Albert Balcells, Mercè Barceló i Josep Lluís Martin Ramos, *75 aniversari...*, pàg. 92.

⁵⁵ Josep Lluís Martin Ramos, *Els orígens del Partit...*, pàgs. 219-221.

⁵⁶ Reiner Tosstorff, *El POUM en la revolució espanyola*, Barcelona, Base, 2009, pàg. 111.

A principis de 1936 les converses entre la USC, el PCP i el PCdEC ja eren una realitat. No seria fins després de les eleccions del febrer que la FCPSOE, degut a les discussions internes i amb el PSOE, s'acabaria avenint i sense esperar resposta de Madrid, ja que era li important no quedar-ne fora. Els cinc mesos transcorreguts entre la victòria del Front Popular i l'alçament militar van caracteritzar-se, en aquest sentit, per la intensitat de les negociacions i la configuració ideològica i estructural del PSUC. Així mateix, el seu naixement es va produir en una conjuntura marcada per la confusió que generà la sublevació militar que provocà l'acceleració de la mateixa unificació, tot i que el procés restava molt avançat. En els seus inicis, no es contemplava com un partit pròpiament comunista per la qual cosa no s'adherí a la IC –fet que li hagués portat discrepàncies, ja que l'organisme internacional representava els partits comunistes stalinistes, quan la USC i la FCPSOE tenien l'espai natural en la Internacional Socialista–. Tanmateix, ben aviat deixà constància de la voluntat d'adherir-s'hi⁵⁷.

Sabent que tractar del PSUC obre un tema que aquí no ocupa, només apuntaré que: La direcció i la militància del PSUC van acceptar la defensa del Stalinisme i de la URSS tot i esdevenir de manera oficial un partit antifeixista fins a març de 1938. El PSUC naixia com a partit nacionalista, marxista i antifeixista; es va autoadherir a la IC per la lluita contra l'antifeixisme. Igualment, les particularitats de la rivalitat entre BOC i USC, heretades del procés d'unificació, van ser recollides pel POUM-PSUC accentuant la dicotomia trotskisme-antitrotskisme; la resistència solitària del primer vers la defensa convençuda –gràcies a les experiències pròpies anteriors– del segon.

Les diferències entre ambdós foren notòries des dels mateixos inicis: El PSUC apostava per guanyar la Guerra i postergar la Revolució, defensava la Revolució democràticoburguesa, mitificava la URSS com a baluard de la lluita antifeixista i la reconeixia com a Estat socialista. El POUM es decantava per la guerra antifeixista i la Revolució proletària, criticava la URSS com a estat dictatorial personalista desviat i degenerat de l'originari projecte bolxevic de 1917⁵⁸. No obstant, aquestes eren diferències lògiques de forces provinents de camps pràcticament excloents: El reformisme moderat socialista, la USC; el socialisme leninista revolucionari, el BOC.

Les relacions entre ambdues i amb el comunisme internacional i soviètic aquí palesades han pretès mostrar quina va ser l'evolució del marxisme català de l'època i sobre quina superfície i amb quins complements es va teixir. La complexitat s'ha demostrat elevada; la riquesa dels factors no ho permetia d'altra manera. No obstant, l'objectiu marcat es creu assolit oferint una visió àmplia, evolutiva i crítica de la qüestió i afavorint la disquisició historiogràfica que enriqueixi el debat al seu voltant i permeti la continuïtat, formulació o rebatiment de les hipòtesis sorgides.

⁵⁷ Josep Puigsech, *Nosaltres, els comunistes catalans. El PSUC i la Internacional Comunista durant la Guerra Civil*, Vic, Eumo, 2001, pàgs. 39-42.

⁵⁸ *Ibidem*, pàgs. 51-52; Pelai Pagès, *Andreu Nin. Una vida al servei de la classe obrera*, Barcelona, Laertes, 2009, pàgs. 220, 245-247.

8. Bibliografia

- Andrew C. Durgan, *B.O.C., 1930-1936. El Bloque Obrero y Campesino*, Barcelona, Laertes, 1996.
- Antonio Elorza i Marta Bizcarrondo, *Queridos Camaradas. La Internacional Comunista y España, 1919-1939*, Barcelona, Planeta, 1999.
- Ferran Aisa, *El laberint roig. Víctor Colomer i Joaquim Maurín, mestres i revolucionaris*, Lleida, Pagès editors, 2005.
- Francesc Bonamusa, *Andreu Nin y el movimiento comunista en España (1930-1937)*, Barcelona, Anagrama, 1977,
- ___, *El Bloc Obrer i Camperol (1930-1932)*, Barcelona, Curial, 1974.
- Ignacio Iglesias, *Experiencias de la revolución. El POUM, Trotsky y la intervención soviética*, Barcelona, Laertes, 2003.
- Josep Lluís Martin Ramos, “La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)”, a *Recerques*, número 4 (1974).
- ___, *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya (1930-1936)*, Barcelona, Curial, 1977.
- Josep Puigsech, *Nosaltres, els comunistes catalans. El PSUC i la Internacional Comunista durant la Guerra Civil*, Vic, Eumo, 2001.
- Miquel Caminal, Joan Comorera. *Catalanisme i Socialisme (1913-1936)*, Volum I, Barcelona, Empúries, 1984.
- Pelai Pagès, *El movimiento trotskista en España (1930-1935)*, Barcelona, Península, 1977.
- ___, *Andreu Nin. Una vida al servei de la classe obrera*, Barcelona, Laertes, 2009.
- Reiner Tosstorff, *El POUM en la revolució espanyola*, Barcelona, Base, 2009.
- Ricard Alcaráz, *La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)*, Barcelona, La Magrana, 1987.
- Ricard Alcaráz, Albert Balcells, Mercè Barceló i Josep Lluís Martin Ramos, *75 Aniversari. Unió Socialista de Catalunya*, Barcelona, Mediterrània i Fundació Rafael Campalans, 1999.
- Victor Alba, Andrew C. Durgan, Pere Gabriel, Josep Lluís Martin Ramos, Pelai Pagès, Manel Parés, Wilebaldo Solano i Reiner Tosstorff, *Andreu Nin i el socialisme*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1998.